

TASHQI INVESTITSIYALARNI JALB QILISHDA PUL OQIMLARINI TARTIBGA
SOLISHNING AHAMIYATI

Hamdamova Nilufar Hamdullo qizi
“International School of Finance
Technology And Science” Instituti o’qituvchisi
hamidovan@isft.uz

Anotatsiya: Investitsiya pul oqimlari – bu iqtisodiy tizimda kapitalning harakatini, ya'ni investitsiya kiritilishi, ulardan olingan foyda yoki daromadlarning qaytishi va umumiy iqtisodiy faollikni o'lchovchi bir qator moliyaviy operatsiyalarni ifodalaydi.

Kalit so'zlar: Kapital oqimlari, investitsiya daromad, pul oqimlar, kelajakdagi pul oqimlari, sarmoya oqimlari, kredit oqimlari, investitsiya risklari, likvidlik,

Анотация: Инвестиционные денежные потоки представляют собой ряд финансовых транзакций, которые измеряют движение капитала в экономической системе, то есть инвестиции, отдачу от прибыли или дохода от них, а также общую экономическую активность.

Ключевые слова: Потоки капитала, инвестиционный доход, денежные потоки, будущие денежные потоки, инвестиционные потоки, кредитные потоки, инвестиционные риски, ликвидность

Abstract: Investment cash flows represent a series of financial transactions that measure the movement of capital in an economic system, that is, the investment, the return on profits or income from them, and overall economic activity.

Keywords: Capital flows, investment income, cash flows, future cash flows, investment flows, credit flows, investment risks, liquidity

Kirish: Bozor iqtisodiyoti sharoitida investitsiyalar korxonalar va startaplar uchun o'sish, innovatsiyalarni joriy etish hamda raqobatbardoshlikni oshirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ammo investorlar o'z mablag'larini faqatgina potentsial foyda uchun emas, balki xavfsizlik va shaffoflik tamoyillari asosida sarflashadi. Shuning uchun korxonaning moliyaviy barqarorligini ko'rsatadigan asosiy ko'rsatkichlardan biri — bu pul oqimlarining tartibga solinganligi hisoblanadi. Pul oqimlari (cash flows) – bu korxonaning ma'lum vaqt oralig'ida kelib tushgan va sarflangan naqd pul mablag'laridir. Ular operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatga bo'linadi. Investorlar aynan ushbu oqimlar orqali korxonaning ichki moliyaviy sog'lig'ini baholaydilar.

Tartibga solingan pul oqimlari deganda, moliyaviy harakatlarning aniq rejalashtirilgan, kuzatiladigan va nazorat qilinadigan tizimi tushuniladi. Bu tizim korxonaning har qanday moliyaviy qaroriga asos bo'lib xizmat qiladi.

Investitsiya — iqtisodiyotni [rivojlantirish](#) maqsadida o'z mamlakatida yoki chet ellarda turli tarmoqlarga, ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarga, innovatsiya, tadbirkorlik loyihalariga uzoq, muddatli kapital kiritish (qo'yish). Pulning vaqt (zamon)ga bog'liq qiymati nazariyasiga ko'ra, investitsiya kelajakda naf olish maqsadida mablag'lar qo'yishdir. Investitsiya kapitalni muayyan muddatga bog'lashni yoki band qilishni bildiradi. Bundan asosiy maqsad kapital qiymatini saqlab qolish yoki bo'lmasa kapital qiymatini vaqtda o'stirib borishdir. Iqtisodiy mazmuni jihatdan investitsiya turli faoliyatlarga safarbar etilgan moddiy, nomoddiy boylıklar va ularga bo'lgan huquqlarni aks ettiradi.

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

Investitsiya sifatida pul, qimmatli qog'ozlar (aksiya, obligatsiya, sertifikat, veksel), yer, bino, inshoot kabi boyliklar, [intellektual mulk](#) bo'lgan ilmiy kashfiyotlar, ixtirolar va b. ishlatiladi. Investitsiya loyihalariga mablag' qo'yuvchilar — investorlar davlat, kompaniya, korxonalar, chet ellik fuqarolar, aholi va boshqalar bo'lishi mumkin.

Uning quyidagi turlari mavjud: davlat investitsiyasi — [davlat](#) byudjeti va moliya manbalari hisobidan kiritiladi; chet el investitsiyasi — [xorijiy davlatlar](#), banklar, kompaniyalar, tadbirkorlar tomonidan kiritiladi; xususiy investitsiya — xususiy, korporativ xo'jalik va tashkilotlar, fuqarolar mablag'lari, shu jumladan, shaxsiy va jalb qilingan mablag'lar hisobidan qo'yiladi. Investitsiya qo'yilish shakliga qarab moliyaviy (portfel) va real (ishlab chiqarish) investitsiyaga bo'linadi. Moliyaviy (portfel) investitsiya — aksiya, obligatsiya va b. qimmatli qog'ozlarni sotib olishga qo'yiladigan investitsiya, ; real investitsiya — moddiy ishlab chiqarish (sanoat, qishloq xo'jaligi, qurilish va b.) sohasiga, moddiy-ashyoviy faoliyat turlariga uzoq, muddatli mablag'lar qo'yish shakllarida amalga oshiriladi. Jahon tajribasida investitsiyani moliyalashtirish turli usul va shakllarda, shu jumladan, korxonalarni aksiyadorlashtirish va aksiyalarni joylashtirish, byudjet mablag'lari, [bank kreditlari](#), lizing, bevosita chet el investitsiyalari, ipoteka, byudjetdan tashqari maxsus fondlar, amortizatsiya va xo'jalik yuritish sub'yektlarining boshqa mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi.

Investitsion hamkorlik umumjahon va milliy muammolarni hal qilishga xizmat qiladi. Jahondagi bevosita investitsiya faol o'sib bormoqda: [1980-yillar](#) o'rtalarida jahon bo'yicha umumiy yillik investitsiya hajmi [450 milliard](#) dollarni tashkil qilgan bo'lsa, 1990-yillar o'rtalariga kelib investitsiya hajmi 2 trillion dollardan oshdi.

[O'zbekiston Respublikasida](#) bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida respublika iqtisodiyotida tuzilmaviy o'zgarishlarni amalga oshirishda investitsiyadan samarali foydalanilmoqda. O'zRda 1996-yildan boshlab respublika hukumati har yili davlat byudjeti va byudjetdan tashqari fondlar mablag'lari hisobidan kapital qo'yilmalar limitlari, chet el investitsiyalari va hukumat kafolati bilan olingan kreditlar hisobiga aniq qurilishlar dasturi, shuningdek, bevosita chet el investitsiya va kreditlari hisobiga qurilishlar dasturidan iborat bo'lgan Davlat investitsiya dasturini qabul qiladi. Respublika iqtisodiyotiga investitsiya kiritishda davlat byudjeti mablag'lari, chet el investitsiyalari, korxonalarining o'z mablag'lari va aholi jamg'armalari qatnashmoqda. Respublikada aholining qimmatli qog'ozlarga jamoaviy investitsiyani amalga oshiradigan xususiylashtirish investitsiya fondlari (XIF) va kompaniyalari tarmog'i rivoj topdi. 2000-yilda moliyalashtirishning jami manbalari hisobidan mamlakat iqtisodiyotiga salkam 700 milliard so'm, shu jumladan, 810 million [AQSH](#) dollari investitsiyalandi. Uning 30,3 % ni respublika byudjeti, 39,1 % ni korxonalar va aholi mablag'lari, 7,5 % ni banklar kreditlari va b. qarz mablag'lar, 21,7 % ini chet el investitsiyalari va kreditlari, 1,4 % ni byudjetdan tashqari jamg'armalar mablag'lari tashkil qiladi. Respublikada investitsiya faoliyatining huquqiy bazasini yaratishda „Chet el investitsiyalari va chet ellik investorlar faoliyatining kafolatlari to'g'risida“ (1995-yil 5-may), „Investitsiya faoliyati to'g'risida“ (1998-yil 12-dekabr), „Chet ellik investorlar huquqlarining kafolatlari va ularni himoya qilish choralari to'g'risida“ (1998-yil 30-aprel), „Chet el investitsiyalari to'g'risida“ (1998-yil 30-aprel), „Lizing to'g'risida“ (1999-yil 14-aprel), „Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida“ (2001-yil 30-avgust) qonunlarining qabul qilinishi muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Investitsiya faoliyatida investorlar har bir mamlakatdagi investitsiya muhiti bilan bog'liq bo'lgan ko'pdan-ko'p xatarlarga duch keladilar. Shu sababli investitsiyani, ayniqsa, chet el investitsiyalarini su-g'urta qilish muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda xorijiy investitsiyalarni sug'urtalash sohasida 1994-yilda tashkil etilgan „O'zbekinvest“ eksport-import milliy sug'urta

kompaniyasi faoliyat olib boradi Investitsiya (lotincha: *investio* — „o‘rash“) — iqtisodiyotni rivojlantirish maqsadida o‘z mamlakatida yoki chet ellarda turli tarmoqlarga, ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarga, innovatsiya, tadbirkorlik loyihalariga uzoq, muddatli kapital kiritish (qo‘yish). Pulning vaqt (zamon)ga bog‘liq qiymati nazariyasiga ko‘ra, investitsiya kelajakda naf olish maqsadida mablag‘lar qo‘yishdir. Investitsiya kapitalni muayyan muddatga bog‘lashni yoki band qilishni bildiradi. Bundan asosiy maqsad kapital qiymatini saqlab qolish yoki bo‘lmasa kapital qiymatini vaqtda o‘stirib borishdir. Iqtisodiy mazmuni jihatdan investitsiya turli faoliyatlarga safarbar etilgan moddiy, nomoddiy boyliklar va ularga bo‘lgan huquqlarni aks ettiradi. Investitsiya sifatida pul, qimmatli qog‘ozlar (aksiya, obligatsiya, sertifikat, veksel), yer, bino, inshoot kabi boyliklar, intellektual mulk bo‘lgan ilmiy kashfiyotlar, ixtirolar va b. ishlatiladi. Investitsiya loyihalariga mablag‘ qo‘yuvchilar — investorlar davlat, kompaniya, korxonalar, chet ellik fuqarolar, aholi va boshqalar bo‘lishi mumkin.

Investorlarni jalb qilishda muvaffaqiyatning kaliti — bu shunchaki biznes g‘oya emas, balki moliyaviy boshqaruvning samaradorligidir. Investorlarni jalb qilish – bu faqat yaxshi biznes g‘oya yoki jozibador marketing strategiyasi bilan emas, balki chuqur moliyaviy boshqaruv va ishonchli operatsion jarayonlar bilan amalga oshiriladigan murakkab jarayondir. Ayniqsa, pul oqimlarini tartibga solish bu jarayonning yuragi bo‘lib, investorlar uchun korxonaning moliyaviy intizomi, barqarorligi va o‘shish salohiyatini aks ettiradi.

Tartibli va tahlil qilingan pul oqimlari korxonaning o‘z majburiyatlarini vaqtida bajara olishini, mavjud resurslardan oqilona foydalanishini va yangi investitsiyalarni o‘zlashtirishga tayyor ekanligini isbotlaydi. Shuningdek, bu holat investorlar uchun asosiy xavf omillarining kamayishini bildiradi, ya‘ni sarmoyaning yo‘qolib ketishi yoki rejalashtirilgan daromadlarning amalga oshmaslik ehtimoli sezilarli darajada kamayadi.

Shu sababli, har bir tadbirkor va korxonalar rahbari o‘z biznesining moliyaviy jarayonlarini tahlil qilish, pul oqimlarini rejalashtirish va ularni samarali boshqarish madaniyatini shakllantirishi zarur. Bu nafaqat bugungi muvaffaqiyat, balki ertangi ishonchli taraqqiyotning kafolatidir.

Pul oqimlarini tartibga solish orqali korxonalar o‘zining moliyaviy sog‘lomligini namoyish etadi, bu esa investorlar uchun eng muhim qaror qabul qilish omillaridan biridir. Pul oqimlarining shaffofligi, barqarorligi va rejalashtirilganligi har qanday sarmoya uchun kafolatli zamin yaratadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Berk, J., & DeMarzo, P. (2022). *Corporate Finance*. 6th ed. Boston: Pearson Education.
2. Damodaran, A. (2012). *Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset*. 3rd ed. New York: Wiley Finance.
3. Rasulov, M.R., Ergashev, T.I. (2020). *Investitsiyalarni boshqarish*. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti.
4. Norqulov, I., Alimov, R., Sattorov, O. (2019). *Korxonalar iqtisodiyoti*. – Toshkent: “IQTISOD-MOLIYA” nashriyoti.
5. Odilov, Sh.S. (2018). *Moliyaviy tahlil asoslari*. – Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni. – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami, 2021-yil, № 3,